

3.12 CUNCA HIDROGRÀFICA DEL XÚQUER

▼ PUNTS NEGRES

(1) Riu Xúquer, València. Les seues aigües no desemboquen en el mar durant diversos mesos a l'any. La quota salina penetra fins a 3 km, i arriba al terme de Sueca.

(2) Riu Xúquer, Albacete. Llit sec en un tram de més de 40 km.

(3) Aqüífer de la Manxa Oriental, Albacete. Sobreexplotació per cultius molt malgastadors com ara la dacsa, la remolatxa i l'alfals.

(4) Aqüífers de la plana de Castelló. Sobreexplotació.

(5) Aqüífers del mitjà i alt Vinalopó, Alacant. Sobreexplotació.

(6) Transvasament Xúquer-Vinalopó, pretén solucionar la sobreexplotació dels aqüífers del Vinalopó.

(7) Riu Xúquer, El Saler, València. Un camp de golf està retraient cabals a L'Albufera amb permissivitat de la CHJ.

(8) Riu Monnegre, embassament de Tibi, Alacant. Hipereutrofització.

(9) Riu Serpis, embassament de Beniarrés, Alacant. Hipereutrofització.

(10) Riu Cànyoles, embassament de Bellús, València. Hipereutrofització.

(11) Riu Magre, embassament de Forata, València. Hipereutrofització.

(12) Riu Palància, embassament d'El Bassal, Castelló. Hipereutrofització.

(13) Riu Lluçena, embassament de Maria Cristina, Castelló. Hipereutrofització.

(14) Riu Verd, Alzira, València.

Abocament de la indústria paperera "Rio Verd Cartón" de les seves aigües industrials i residuals directament a llit sense cap tipus de procés de depuració.

(15) Riu Vinalopó, Elx, Alacant. Nivells de contaminació molt elevats. 388 mg/l de matèria en suspensió (tres vegades superior al que recomana).

Aigües amunt hi ha vessaments d'aigües residuals urbanes, vessaments industrials de les indústries del marbre de la zona de Novelda i de les empreses d'assaonats.

(16) Riu Albaida, València. Greus problemes de contaminació a causa dels vessaments d'un gran nombre d'indústries de paper, tèxtils, del tint i de conserves vegetals.

(17) Municipi d'Alcalá del Júcar, Albacete. No té depuradora.

(18) Municipi de Novelda, Alacant. No té depuradora.

(19) Municipi d'Alzira, València. No té depuradora.

(20) Municipi de Carcaixent, València. No té depuradora.

(21) Ciutat de València. Depuració inadequada de les seves aigües residuals.

(22) Ciutat de Benidorm. Depuració inadequada de les seves aigües residuals.

(23) Ciutat de Castelló de la Plana. Depuració de les seves aigües residuals de forma incompleta.

(24) Aiguamoll de L'Albufera, València. Parc Natural, falta de cabal aportat pel Xúquer; abocaments d'aigües sense depurar, contaminació i mortaldats periòdiques de peixos.

Conca Hidrogràfica: 42.988,6 km ² (1)
Comunitats Autònomes: Comunitat Valenciana (49,59%), Castella-la Manxa (36,61%), Aragó (13,15%), Catalunya (0,65%)(2)
Longitud total de llits: 5.583 km ⁽³⁾
Rius principals: Xúquer, Cabriol, Túria, Millars, Algar-Gualdaest
Principals poblacions: València, Alacant, Castelló, Albacete, Conca, Terol
Nombre d'embassaments: 27
Transvasaments: Aqüeducte Tajo-Segura, Séquia Reial del Xúquer, Canal Cota 220, Canal Cota 100, Canal Camp del Túria, Canal Manises-Sagunt, Canal de Forata, Canal Xúquer-Túria, Canal d'abastiment per a Albacete, Canal Baix de l'Algar, Canal Rabassa-Amadorio i Canal del Taibilla. Transvasament Xúquer-Vinalopó (en construcció).

Tot i que la Confederació Hidrogràfica del Xúquer (CHJ) ha sigut una de les conques europees elegides com a conca pilot per a provar la posada en pràctica de la DMA, tant el procés participatiu com la documentació elaborada en l'esmentat procés han patit de falta de transparència i presenten clares contradiccions.

CONSUMO

La conca del Xúquer posseeix 27 embassaments (un cada 206 km de llit) amb una capacitat de regulació total de 3.321,6 hm³, valor superior al dels recursos mitjans anuals⁽⁶⁾. Aquestos recursos han descendit en els últims 10 anys a 2.700 hm³/any⁽⁷⁾, per la qual cosa les demandes d'aigua (3.657 hm³) superen en 957 hm³ els recursos mitjans naturals (segons dades de l'administració hidràulica).

L'excessiva regulació dels llits, els transvasaments i les noves i creixents demandes fan que s'incompleixin els ca-

bals ecològics aprovats al propi Pla de Conca. És cada vegada més freqüent veure com les aigües del riu Xúquer no desemboquen a la mar durant llargs períodes de l'any, cosa que produeix que la falca salina penetri fins a 3 km cap a l'interior i arribi al terme de Sueca, inclús en anys humits⁽⁸⁾. En el seu tram alt, a la província d'Albacete, es produeix una situació semblant. El llit roman sec al llarg de més de 40 km.

Les 350.000 ha de regadiu que, segons la Confederació Hidrogràfica del Xúquer (CHJ), existeixen en la conca, empen-

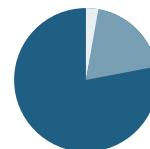
CONSUM

Recursos mitjans	2.700 hm ³ /año ⁽⁴⁾ Fa 10 anys eren 3.251 hm ³
Aigua subterrànea	
Consum brut	3.657 hm ³⁽⁵⁾

ÚS DE L'AIGUA

Agrícola i ramader:	76,3%
Urbà:	19,7%
Industrial:	4%

Font: Demarcació Hidrogràfica del Xúquer (2005): Informe per a la Comissió Europea sobre els articles 5 i 6 de la DMA. Ministeri de Medi Ambient. 528 p.

un total de 2.789 hm³/any. 721 hm³/any es destinen a consum urbà i 147 hm³/any a l'industrial. La Demarcació del Xúquer estima que aquestes demandes es cobreixen amb 2.030 hm³/any d'aigües superficials (80% procedents del Xúquer, Túria i Millars) i 1.660 hm³/any de recursos subterranis.

Malgrat que, segons la CHJ, hi ha unes demandes equilibrades, la realitat i les xifres contradiuen les seues dades. El 37% de les Unitats Hidrogeològiques de la conca es troben sobreexplotades, el que ha provocat, per exemple, que en la zona costera el 56% dels aqüífers estiguin salinitzats.

A l'interior, els casos més greus de sobreexplotació se centren a l'aqüífer de la Manxa Oriental⁽⁹⁾ (amb cultius molt consumidors i malgastadors d'aigua com la dacsa, la remolatxa i l'alfals), els aqüífers de la plana de Castelló i els del Mitjà i Alt Vinalopó. Per a aquests últims l'administració hidràulica ha plantejat com a solució la construcció d'un nou transvasament (Xúquer-Vinalopó). Així es pretén solucionar la sobreexplotació i proveir d'aigua aquestes comarques i, de forma encoberta, portar aigua als nous projectes urbanístics plantejats per a les comarques costaneres de l'Alacantí i la Marina Baixa. De nou es dona la paradoxa d'executar grans i impactants obres hidràuliques per a donar per vàlides les inapropiades pràctiques agrícoles, l'especulació immobiliària i ocultar la permissibilitat de les autoritats.

La segona demanda d'aigua més important és per a ús urbà, però està creixent

de forma continuada en els últims anys. El consum urbà es concentra a la franja costanera, als voltants de Castelló, València, Alacant i Marina Baixa i Alta, pel turisme.

Cal destacar que en la dècada 1990-2000, la superfície urbanitzada a la Comunitat Valenciana va créixer un 48,98%, quasi el doble que la mitjana nacional⁽¹⁰⁾. Per això ha sigut necessari proveir aquestes comarques costaneres de nous recursos hídrics per mitjà de la construcció de 14 plantes dessaladores que aporten un total de 38,3 hm³/any. S'està perpetuant així un model totalment insostenible de creixement basat en l'ús i abús d'un recurs escàs i imprescindible com l'aigua.

L'actual Llei Reguladora de l'Activitat Urbanística (LRAU) està afavorint esta especulació i els projectes de nous desenrotllaments urbanístics se succeeixen per tot el litoral. Aquestes noves construccions són grans consumidores d'aigua, i més amb la tendència actual d'associar-les a camps de golf. El País Valencià compta en l'actualitat amb 22, el que suposa que el 25% de les vivendes estan vinculades a aquest tipus d'instal·lacions⁽¹¹⁾. Les previsions per a pròxims anys són encara més preocupants, perquè la intenció de l'Administració autonòmica i del lobby immobiliari és arribar als 50 camps en la regió. El manteniment d'aquestes instal·lacions està posant en greu perill altres activitats tradicionals i amenaçant àrees protegides. Així el camp de golf del Saler està retraient cabals de L'Albufera de València amb la total impunitat de la CHJ⁽¹²⁾.

QUALITAT

La forta pressió sobre els recursos hídrics i els abocaments incontrolats a la conca del Xúquer es tradueixen en una pèrdua de qualitat de les aigües i en un augment dels nivells de contaminació tant de les aigües superficials com de les subterrànies. El 20% dels punts de mostreig d'aigües superficials⁽¹³⁾ que emplea la CHJ en la seua xarxa de control presenten una qualitat no satisfactòria o inadequada. Al seu informe sobre els articles 5 i 6 de la DMA, la

La contaminació difusa per nitrats i fosfats i els abocaments d'aigües industrials i urbanes estan produint impactes importants en el medi hídric. El grau tròfic⁽¹⁶⁾ de la conca és molt alt⁽¹⁷⁾. Cinc dels seus 27 embassaments són eutròfics i altres 6 presenten característiques hipereutròfiques (Tibi, Beniarrés, Bellús, Forata, El Regalló i Maria Cristina).

Els abocaments industrials afecten inclús als trams alts dels rius. És el cas

Confederació reconeix que 117 masses d'aigua superficial⁽¹⁴⁾ (d'un total de 317) no compliran els objectius de la directiva. És més, estima que només el 0,95% de les seues aigües superficials està en condicions de complir la Directiva.

La situació influeix directament en les aigües per a abastiment urbà. La qualitat és roïna en la majoria dels punts de captació i incompleix els objectius marcats pel propi Pla Hidrològic de Conca. Estes aigües no són aptes per a ús prepotable amb els tractaments convencionals⁽¹⁵⁾ (qualificació menor que A3).

de les 185 empreses de la província d'Albacete que aboquen les seues aigües, industrials i residuals, directament a llit sense cap tipus de procés de depuració⁽¹⁸⁾, fets dels que la CHJ té coneixement. Un altre exemple són els abocaments al riu Verd de la paperera Riu Verd Cartó a Alzira⁽¹⁹⁾. També és habitual observar com empreses sense escúpols aprofiten la solta de cabals per a abocar els seus residus directament al llit del Xúquer⁽²⁰⁾.

El riu Albaida (València) presenta greus problemes de contaminació a causa

dels abocaments d'un gran nombre d'indústries implantades en les poblacions de la zona. Es tracta, en la seua major part, d'indústries de paper, tèxtil, tint i conserves vegetals⁽²¹⁾.

El riu Vinalopó, al seu pas per Elx, presenta uns nivells de contaminació molt elevats amb fins a 388 mg/l de matèria en suspensió⁽²²⁾ (tres vegades superior al que recomana). Els abocaments d'aigües residuals urbanes, les aigües procedents de les indústries del marbre de la zona de Novelda i les de les empreses d'assaonats situades aigües amunt són els responsables d'aquesta situació. La contaminació de l'aigua és una de les causes que està posant en greu perill d'extinció algunes espècies autòctones de peixos com el samaruc o el fartet. Tal és el grau d'afecció que inclús s'ha arribat a desaconsellar l'ús de l'aigua del Xúquer o del baix Vinalopó per al reg d'hortalisses⁽²³⁾, situació que no hauria de produir-se en una regió on l'aigua és un bé escàs i preat.

Les zones humides es troben amenaçades no sols per la sobreexplotació i la pressió urbanística sinó també per la intensitat dels abocaments que s'hi efectuen. L'Albufera, zona humida emblemàtica de la conca, s'enfronta a un futur incert. A la falta de cabals aportats pel Xúquer se sumen els abocaments d'aigües residuals i industrials⁽²⁴⁾. Natraceutical, per exemple, llança les seues aigües contaminades a la rambla del Poio que desemboca directament a l'Albufera⁽²⁵⁾. També són importants els cabals d'aigües residuals urbanes sense depurar que arriben a aquesta marjal. Els municipis de Benifaió, Almussafes, Alginet i Sollana (que sumen uns 350.000 habitants) aboquen sense depurar, a pesar que les seues aigües fecals haurien de tractar-se en la planta depuradora de l'Albufera Sud⁽²⁶⁾. La contaminació i la càrrega de nutrients provoca que, de forma periòdica, es produeixin importants episodis de mortaldat de peixos⁽²⁷⁾.

La falta de depuració de les aigües residuals urbanes també suposa un greu problema en la qualitat de les aigües. Uns 50 municipis de la província d'Albacete manquen de depuradora⁽²⁸⁾ (entre ells, Abengibre, Albatana, Alcalà

del Xúquer, Alcadozo, Barrax, Casas de Juan Gil, Cotillas, Mahora, Higuera, Pétrola, La Recueja o les pedanies d'Hellin). En altres, la depuració és deficient o encara no està en marxa. A la Comunitat Valenciana, Marines, Novelda, Alzira, Carcaixent, Montfort i Sueca tampoc depuren les seues aigües i ho fan de forma deficient o incompleta València, Benidorm, Castelló de la Plana, Sueca i Santa Pola⁽²⁹⁾.

L'estat químic de les aigües subterrànies de la conca es troba fortament influït per la pressió antròpica. Els nivells de nitrats són especialment alts en la costa, amb paràmetres superiors als 50 mg/l. El mateix succeeix amb els sulfats, que en la costa superen en molts punts els 200 mg/l, fonamentalment per la sobreexplotació i els processos d'intrusió marina que porta aparellada.

De moment, la CHJ ha estudiat 53 masses d'aigües subterrànies (de les 79 que posseeix) i determina que 29 d'elles, el 39,68%, es troben en risc segur de no aconseguir els Objectius Mediambientals (OMA) de la Directiva Marco del Agua (DMA)⁽³⁰⁾. Les Unitats Hidrogeològiques afectades, de moment, són: La Plana de Castelló, La Plana de Sagunt, Llíria-Casinos, Manxa Oriental, Serra de l'Oliva, Cuchillo-Moratilla, Rossí, Villena-Beneixama, Almirante-Mustalla, Muro d'Alcoi, Serra de Llacera, Serra del Castellar, Peñarrubia, Serrella-Aixorta-Algar, Depressió de Benissa, Serra de Salinas, Argueña-Maigó, Agost-Monnegre, Serra del Cid, Serra del Reclot, Serra d'Argallet, i Serra de Crevillent.

CONCLUSIONS

- ~ La qualitat de l'aigua és molt deficient. De fet, la Confederació, en els seus treballs per a la DMA, reconeix que només el 0,95% de les seves masses d'aigües superficials compliran els objectius ambientals de l'esmentada directiva.
- ~ Tot i que la confederació del Xúquer va ser elegida com a conca pilot per a la implementació de la Directiva Marco, sembla difícil que pugui aconseguir els objectius fixats per aquesta si no canvia radicalment la seua política hidràulica.
- ~ El 50% dels municipis d'Albacete manquen de depuradora, el funcionament és deficient o encara no estan en marxa. Més de 185 indústries contaminants aboquen els seus residus en els trams alts dels rius de la conca. Açò provoca que quasi la meitat dels embassaments pateixin problemes greus d'eutrofització (per presència de nitrats i fosfats), que la majoria dels punts de captació per a proveïment urbà no tinguin aigua apta per a ús prepotable i incompleixin amb els objectius marcats pel Pla Hidrològic de Conca i que inclús es desaconselli l'ús de les aigües del Xúquer o del baix Vinalopó per al reg d'hortalisses pel seu alt nivell de contaminació.

- ~ La contaminació per abocaments incontrolats (urbans i industrials) afecta tant els rius com els aqüífers i ha posat en perill espècies autòctones de peixos, com el samaruc o el fartet. També està tenint conseqüències nefastes per a les zones humides de la conca com ara l'Albufera de València, que, de no corregir la situació actual, està abocada a desaparèixer.
- ~ La conca del Xúquer posseeix un consum d'aigua superior al dels seus recursos mitjans anuals. Les noves demandes no han deixat de créixer, fonamentalment per l'agricultura i el turisme, el que ha condicionat en gran mesura la regulació dels seus rius (una presa per cada 206 km de llit) i la construcció de transvasaments.
- ~ La mala gestió afegida a la intensa demanda d'aigua provoca que, any rere any, s'incompleixin els cabals ecològics aprovats en el propi Pla de Conca del Xúquer, deixant secs multitud de llits. Aquest fet no sols es constata a la desembocadura dels rius, també es produeix als trams alts (Xúquer, a la província d'Albacete). I tot això, a pesar de les aportacions de l'aqüeducte Tajo-Segura a les que està previst sumar el transvasament Xúquer-Vinalopó, una infraestructura que amenaça amb detraure l'escàs cabal que circula pel riu Xúquer.
- ~ La sobreexplotació afecta al 37% dels aqüífers de la conca i més de la meitat dels situats en la zona costanera estan salinitzats per intrusió marina.
- ~ El Govern castellanomanxec ha fomentat l'existència de regadius extensius a la província d'Albacete, amb plantacions de dacsa (més típiques de zones tropicals que del centre de la península).
- ~ El Govern valencià ha apostat per un desenvolupament basat en el foment d'un sector turístic insostenible, altament consumidor d'aigua, amb 22 camps de golf (està previst que aquesta xifra pugui doblar-se en els pròxims anys), complexos hotellers, urbanitzacions (associades a zones verdes i piscines), parcs temàtics...

DEMANDES

La Confederació i el Govern valencià hauran d'escometre com més prompte millor les obligacions que marca la DMA, perquè en cas contrari serà molt complicat que pugui aconseguir els objectius fixats per dita Directiva. Per a això és necessari que:

- ~ La Confederació i el Govern abandonin la construcció d'infraestructures com el transvasament Xúquer-Vinalopó.
- ~ La Confederació compleixi la Directiva i recuperi el procés participatiu que va quedar truncat en els estudis de la conca pilot.
- ~ Tant la Confederació com els Governos valencià i castellanomanxec plantegin estratègies de control per a millorar la qualitat de l'aigua i lluitar contra la contaminació. És necessari un pla integral de depuració de les aigües residuals de tots els municipis que encara no ho fan.
- ~ La Confederació exerceixi les seues competències i tanqui les extraccions il·legals d'aigües subterrànies sobre les quals s'està basant el desenvolupament econòmic que viuen alguns sectors de la conca (agricultura, urbanisme i turisme).
- ~ El Govern valencià aturi la demanda d'aigua ajustant l'insostenible creixement dels seus sectors urbanístic i turístic als recursos hídrics disponibles en la conca per a no dependre d'aportacions externes.

NOTAS

1. CEDEX (2005): Tipificació provisional de rius. Centre d'Estudis Hidrogràfics del CEDEX. Madrid 2005..
2. Pàgina Web de la Confederació Hidrogràfica del Xúquer. www.chjucar.es.
3. CEDEX (2005): Tipificació provisional de rius. Centre d'Estudis Hidrogràfics del CEDEX. Madrid 2005.
4. Demarcació Hidrogràfica del Xúquer (2005): Informe per a la Comissió Europea sobre els article 5 i 6 de la DMA. Ministeri de Medi Ambient. 528 p.
5. Demarcació Hidrogràfica del Xúquer (2005): Informe per a la Comissió Europea sobre els article 5 i 6 de la DMA. Ministeri de Medi Ambient. 528 p.
6. Comencen les obres en el pantà d'Arenós que augmentaran la seua capacitat d'embassament i evitaran perills. El País. 24/05/2005.
7. Demarcació Hidrogràfica del Xúquer (2005): Informe per a la Comissió Europea sobre els article 5 i 6 de la DMA. Ministeri de Medi Ambient. 528 p.
8. Un informe de la Universitat alerta que l'aigua del mar envaeix tres quilòmetres del curs del Xúquer. Levante. 06/12/2003
9. Secretaria d'Estat d'Aigües i Costes (1998): Programa d'ordenació d'aqüífers sobreexplotats i salinitzats. Sèrie Monogràfica. Formulació d'estudis i actuacions. Ministeri de Medi Ambient.
10. Greenpeace Espanya (2005): Comunitat Valenciana. Destrucció a tota costa. 48-55.
11. Francisco Roig impulsa inversions de 3.000 milions en camps de golf. Expansión. 25/05/2005.
12. EU critica el CHJ per permetre que un camp de golf es porte aigua de l'Albufera. Levante. 17/04/2005.
13. Confederació Hidrogràfica del Xúquer (2004): Atlas de Qualitat de les Aigües Continentals, 2003. Ministeri de Medi Ambient. .
14. Demarcació Hidrogràfica del Xúquer (2005): Informe per a la Comissió Europea sobre els article 5 i 6 de la DMA. Ministeri de Medi Ambient. 528 p.
15. Confederació Hidrogràfica del Xúquer (2004): Atlas de Qualitat de les Aigües Continentals, 2003. Ministeri de Medi Ambient.
16. Conjunt de relacions entre cadenes alimentàries, que existeixen en les espècies d'una comunitat biològica, i que representa el flux de matèria i energia que travessa l'ecosistema.
17. Confederació Hidrogràfica del Xúquer (2004): Atlas de Qualitat de les Aigües Continentals, 2003. Ministeri de Medi Ambient.
18. Més d'un centenar d'empreses aboquen aigües residuals de forma il·legal. La Verdad. 10/04/2005.
19. El TSJ investiga els abocaments d'una paperera al riu Verd per possible delicte ecològic. Levante. 06/05/2005.
20. Nous abocaments agreugen la contaminació del Xúquer i indignen els alcaldes de la Ribera. Levante. 03/05/2005.
21. Pàgina Web de la Confederació Hidrogràfica del Xúquer. www.chj.es/cgi-bin/jucar.asp.
22. Confederació Hidrogràfica del Xúquer (2004): Atlas de Qualitat de les Aigües Continentals, 2003. Ministeri de Medi Ambient.
23. Els experts desaconsellen regar hortalisses amb aigua del Xúquer. Levante. 20/05/2005.
24. Els experts alerten que l'Albufera està condemnada a desaparèixer. Levante. 14/09/2005.
25. Denuncien a Natraceutical davant de la Fiscalia per contaminar l'Albufera. Diario de Valencia. 12/09/2003.
26. La Universitat constata que el pla de 1993 per a sanejar L'Albufera no ha frenat la seua degradació. . Levante. 17/05/2005.
27. Centenars de llises moren al costat de la gola del Puchol en L'Albufera per la probable falta d'oxigen a l'aigua. El País. Comunidad valenciana. 01/06/2005.
28. Sense aigües netes en la meitat de la província. La Verdad. 13/04/2005.
29. Comissió de les Comunitats Europees (2004): Informe de la Comissió al Consell, al Parlament Europeu, al Comitè Econòmic i Social Europeu i al Comitè de les regions. Aplicació de la Directiva 91/271/CEE del Consell, de 21 de maig de 1991, sobre el tractament de les aigües residuals urbanes, en la seua versió modificada per la Directiva 98/15/CE de la Comissió de 27 de febrer de 1998.
30. Demarcació Hidrogràfica del Xúquer (2005): Informe para la Comissió Europea sobre els articles 5 i 6 de la DMA. Ministeri de Medi Ambient. 528 p.